

# Ryszard de Latour

---

## Szabla husarska

---

Rocznik Muzeum Narodowego w Kielcach 25, 320-321

---

2010

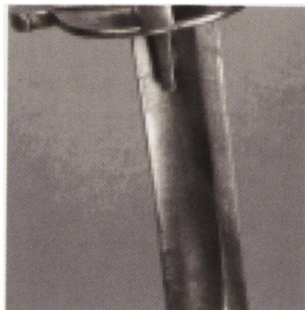
Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej [bazhum.muzhp.pl](http://bazhum.muzhp.pl), gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

## SZABLA HUSARSKA



Il. 6.



Il. 7.

## Szabla husarska

Polska, głownia XVII/ XVIII w. (Styria?)

Opr. 3. ćw. XVIII w. (Polska)

Stal, złoto, drewno, skóra; inkrustacja

Dł. 97 cm, wys. rękojeści 12,5 cm, dł. głowni 84,5 cm, szer. głowni u nasady 3,7 cm, gr. grzbietu u nasady 8 mm, krzywizna 7,3 cm

MNKi/B/103

Interesującym obiektem z nie do końca, niestety, znaną historią jest omówiona szabla: Trzon rękojeści drewniany obciągnięty skórą z wzdłużnymi karbowaniami. Jelec stalowy, tarczowo-kabłąkowy z paluchem i wąsami. Krzyż jelca w części grzbietowej prosty, zakończony „młotkiem”. Kapturek stalowy w kształcie migdała, z warkoczem zamocowanym nitem do trzonu rękojeści.

Głownia stalowa, płazy na zastawie obustronnie szlifowane w jedno zbrocze, pozostała część głowni o płazach obustronnie szlifowanych w dwa zbrocza dochodzące do sztychu. Pióro z wyraźnie zaznaczonym młotkiem, jednosieczne. Sztych acentryczny, grzbietowy. Na płazie wewnętrznym na zastawie od jelca w kierunku sztychu: punca przedstawiająca armatę na lawecie, nad nią bażant wspierający się łapą na stylizowanym ornamentcie; łacińska sentencja: SI DEUS PRONOBIS QUIS CONTRA NOS, wizerunek huzara na koniu z szablą w dłoni, sentencja: OMNIA SEPERDAS FAMAM SERVARS MEMENTO (poprawnie powinno być: OMNIA SEMPER DAT FAMAM SERVARE MEMENTO) i ręka trzymająca „miecz Malchusa”. Na płazie zewnętrznym głowni, napis REGERE SEIPSUM SUMMA EST SAPIENTIA obecnie w większości zatarty.

Płaz zewnętrzny: napis w języku starorusyjskim, w tłumaczeniu na język polski brzmi: Z BOŻEJ ŁASKI MY ELŻBIETA PIERWSZA CESARZOWA I SAMO WŁADCA CAŁEJ ROSJI POSTANOWILIŚMY DAĆ TĘ SZABLĘ STARSZYNI WOJSKA JAICKIEGO ANDREJOWI BORODINIE ZA WIERNE JEGO SŁUŻBY PRZY WOJSKOWYM ATAMANIE ILII MIERKUJEWIE W MOSKWIE 9 DNIA

LUTEGO. Wyżej ryty, nieczytelny napis, nad którym ręka trzymająca „miecz Malchusa”.

Podobną oprawę rękojeści ma szabla S. Chomętowskiego w zbiorach Muzeum Narodowego w Krakowie, różniącą się jednak brakiem tarczek. Prawdopodobnie tego typu oprawy rękojeści produkowano w manufakturze na Mokotowie w Warszawie, czynnej w czasach Stanisława Augusta. Na głowni z przełomu XVII/XVIII w., zapewne styryjskiej, został wtórnie umieszczony metodą inkrustacji all'azzimina napis pamiątkowy. Szable z napisem, jak w omawianym egzemplarzu, należą do grupy szabel dawanych przez cara w formie nagrody za zasługi, a napis był wykonywany zawsze wg ściśle określonego wzoru.

Kozacy jaicy to najstarsza grupa w rosyjskim imperium zamieszkująca zachodnie rejony Uralu (obecnie północno-zachodni Kazachstan i południowo-wschodnią część rejonu orenburskiego, wzdłuż środkowego i dolnego biegu rzeki Ural (do 1775- Jaik). Centrum znajdowało się w Uralsku (nazywanym do 1775 r. Jaickim miasteczkiem). Pod koniec stycznia 1774 pojawił się tam Jemielian Pugaczow, przywódca słynnego powstania chłopskiego. Kozacy chcąc „przywiązać” „cara” do swojego wojska ożenili go z młodą kozaczką Ustiną(?) Kuzniecowa. Młoda para po weselu zamieszkała w domu byłego wojskowego atamana Andreja Nikiticza Borodina.

Andriej Nikiticz Borodin (1703-1773) wojskowy ataman Jaickiego Kozaczego Wojska służbę rozpoczął w 1721, na stopień starszyny awansował w 1744 (wojskowy starszina – stopień wojskowy między esaulem a pułkownikiem; był on wybierany przez wszystkich kozaków, podobnie jak ataman).

Przy poparciu dowództwa Orenburga A. Borodin podniesiony do rangi podpułkownika, w 1748 roku został wojskowym atamanem Jaickiego Kozaczego Wojska. Szablę mógł otrzymać między 1744 a 1748 rokiem. Mając władzę wojskową przez prawie 20 lat wykorzystywał ją dla osiągnięcia korzyści materialnych. W 1767 roku musiał się zrzec stanowiska wojskowego atamana z powodu niezadowolonych kozaków z prowadzonej przez niego polityki. Niezadowolenie z nowych porządków spowodowało powstanie jaickich kozaków w 1772, (które w przeciwieństwie do powstania Pugaczowa jest mało znane; wspomina o nim Puszkina w *Córce kapitana*).

13 stycznia 1772 roku, pierwszego dnia wybuchu buntu zbuntowani kozacy rozprawili się z niewygodnymi dowódcami; jednych zamordowali, innych wrzucili do lochów. W liczbie tych ostatnich był Borodin. Próbowanego uśmierzyć bunt kozaków generał-majora von Traubenberga rozniesiono literalnie na szablach wraz z towarzyszącymi mu oddziałami żołnierzy. W maju 1772 roku orenburski generał gubernator Reinsdorf zorganizował ekspedycję karną dla stłumienia buntu, co skończyło się skazaniami i kaźnią prowodyrów buntu. Miesiąc później wypuszczono na wolność uwięzionych dowódców, wśród nich Borodina. Pod koniec 1773 roku uciekając przed powstańcami Pugaczowa Borodin schronił się w chutorze Orenburg, gdzie zmarł. Wspomina o nim Puszkina w *Historii Pugaczewa*.

Zapewne podczas zamieszek szabla przestała być własnością Borodina, być może wówczas dostała się w ręce polskie. Właściciel zmienił oprawę i w ten sposób nadał obiektowi charakter narodowy. Dobre głownie były zawsze w cenie, a ta, najprawdopodobniej styryjska, bardzo dobrze wyważona i nadająca się do walki konnej (ciąć zamachowych krojących z ramienia) do takich się zalicza.